

Evaluatie opting-in regeling in de besloten prostitutie

Platform Positieverbetering Prostituees
Vereniging Vrouw en Recht Clara Wichmann

31 maart 2014

Evaluatie opting-in regeling in de besloten prostitutie

Tekst: Marjan Wijers & Leontine Bijleveld m.m.v. Sietske Altink en Elise Ketelaars

@ Platform Positatieverbetering Prostituees & Vereniging Vrouw en Recht Clara Wichmann

Utrecht, 31 maart 2014

Inhoud

1. Inleiding	4
2. Voorgeschiedenis	4
3. Wat is opting-in	5
Algemeen.....	6
Verplicht opting-in van sekswerkers	7
Voorwaardenpakket	7
Knelpunten met betrekking tot de verplichte opting-in	8
4. Tussentijdse Evaluatie 2010	9
Naleving voorwaardenpakket	10
Voorlichting	10
Zelfstandigheid en gebrek aan keuze	10
Vlucht uit het vergunde circuit.....	11
Privacybescherming	11
5. Ervaringen in de praktijk.....	11
Hoe beoordelen sekswerkers hun arbeidspositie na de invoering van opting-in?	12
Rode Draad 2008-2012.....	16
Onderzoek prostitutiebeleid Nederland	21
Prostitutie Informatie Centrum (P.I.C.)	22
Overige	22
6. Samenvatting en conclusies	23
Aanbevelingen	25
Literatuur	27
Bijlage: Uitzondering op fictieve dienstbetrekking sekswerkers	28

1. Inleiding

De belastingdienst evalueert op dit moment de opting-in regeling die sinds 2008 verplicht geldt voor besloten seksbedrijven, zoals clubs en privéhuizen, en degenen die daar werken. Beoogd wordt de evaluatie voor eind maart 2014 af te ronden. De opting-in regeling werd ingevoerd in 2008; op 31 december 2013 liep de regeling af. Oorspronkelijk zou de evaluatie in 2013, vóór afloop van de regeling, plaatsvinden.

Bij de invoering hadden exploitanten twee keuzemogelijkheden: loondienst of opting-in met het daaraan verbonden voorwaardenpakket. Zelfstandig ondernemerschap van sekswerkers in de besloten prostitutie werd uitgesloten. Volgens de belastingdienst had zij in de periode vóór 2008 van het laatste geen goede voorbeelden gevonden (met uitzondering van de raamprostitutie).

Eind 2013 gaf de belastingdienst aan dat exploitanten die willen doorgaan met opting-in, dit kunnen doen. Volgens een Nieuwsbrief voor de seksbranche van 21 november 2013¹ blijft de opting-in bestaan in 2014, maar zal de belastingdienst meer ontvankelijk zijn voor zzp'ers die kamers huren, afhankelijk van feiten en omstandigheden.

Vanuit het veld bestaat al langer kritiek op de opting-in regeling. Het Platform Positieverbetering Prostituees heeft daarom besloten in samenwerking met de Vereniging Vrouw en Recht Clara Wichmann een eigen evaluatie uit te brengen. Het Platform Positieverbetering Prostituees is ontstaan in 2009 en is een netwerk van ruim 40 (ex)sekswerkers, dienstverleners, belangenbehartigers, medewerkers van SoaAids.nl, academici, onderzoekers, juristen en experts op het gebied van prostitutie en mensenhandel. De noodzaak voor een eigen evaluatie werd extra gevoeld door de beperkte samenstelling van de evaluatiegroep van de belastingdienst: naast ambtenaren van de belastingdienst twee exploitanten, twee boekhouders en – na aandringen – twee sekswerkers (oorspronkelijk was slechts in de deelname van één sekswerker voorzien).

Het onderhavige rapport is gebaseerd op een bundeling en systematisering van de aanwezige kennis over het functioneren van de regeling en officiële publicaties. Bronnen zijn het (ongepubliceerde) onderzoek dat Elise Ketelaars in 2013 deed naar het functioneren van de opting-in regeling, m.n. de interviews die zij met veertien prostituees hield, de ervaringen en klachten die in de periode 2008-2012 door de Rode Draad veldwerk werden geïnventariseerd, informatie uit het onderzoek van Wagenaar et al. (2013) en informatie van het Prostitutie Informatie Centrum (P.I.C.).

Het rapport is als volgt opgebouwd. Na een korte weergave van de voorgeschiedenis (hoofdstuk 2) wordt de opting-in regeling beschreven zoals deze in de besloten prostitutie wordt toegepast, evenals een aantal knelpunten in de regeling zelf (hoofdstuk 3). Daarna worden de uitkomsten van de tussentijdse evaluatie in 2010 beschreven (hoofdstuk 4). In hoofdstuk 5 komen de ervaringen van sekswerkers in de praktijk van opting-in aan de orde. We sluiten het rapport af met een samenvatting, conclusies en aanbevelingen.

2. Voorgeschiedenis

Eén van de kritiekpunten na de opheffing van het bordeelverbod in 2000 betrof de onduidelijkheid in de arbeidsverhoudingen tussen exploitant en sekswerker in de besloten prostitutie. Bij raam- en straatprostitutie is sprake van zelfstandig ondernemerschap.

De opheffing van het bordeelverbod beoogde enerzijds een meer effectieve bestrijding van mensenhandel en andere vormen van criminaliteit en anderzijds de regulering en normalisatie van het beroep van prostituee en de positieverbetering van de personen die vrijwillig werkzaam zijn als

¹ Almast van Gemeren, Belasting Nieuwsbrief, 21 november 2013; volgens de recente Nieuwsbrief van 23 maart 2014 zou de fiscus inmiddels akkoord gaan met het werken met zelfstandige prostituees/kamerverhuur.

sekswerker.² Deze laatste doelstelling hangt direct samen met de arbeidsverhoudingen in de prostitutie.

Ten tijde van de opheffing van het bordeelverbod achtte de toenmalige minister van Justitie specifieke wetgeving met betrekking tot de arbeidspositie van prostituees niet noodzakelijk. Tijdens de behandeling van het wetsvoorstel werd in de Eerste Kamer opgemerkt dat legalisering van prostitutiebedrijven niet automatisch zou leiden tot positieverbetering van de prostituee en dat normalisering van de arbeidsrechtelijke verhoudingen in het belang is van de positieverbetering van de prostituee.³ Zo stelde senator Van Schijndel dat de meeste prostituees ervoor zouden kiezen als zelfstandige te werken, maar dat controle op schijnconstructies waarin er eigenlijk sprake is van loondienst, maar de exploitant niet de verplichtingen op zich neemt die daar bij horen van essentieel belang is. De minister antwoordde hierop dat *“de overheid op zich geen bemoeienis heeft met de wijze waarop de prostituees wensen te werken”* en dat *“[o]ver (onderdelen van) de rechtsverhouding tussen prostituee en exploitant en de uitvoering daarvan zo nodig het oordeel van de civiele rechter kan worden ingewonnen”*.⁴ De minister realiseerde zich wel dat *“de onderhandelingspositie van de individuele prostituee op dit ogenblik – bij een bordeelverbod – zwak is”*, maar voegde daaraan toe dat *“die positie na opheffing van het bordeelverbod sterker zal kunnen worden”*. Voor de gemeentelijke autoriteiten en de belastingdienst zou een belangrijke rol zijn weggelegd in het bestrijden van de schijnconstructies.⁵

Uit de eerste evaluatie bleek dat zowel onder prostituees en exploitanten als bij overheidsinstanties zoals de belastingdienst en de arbeidsinspectie verwarring bestond over het begrip ‘zelfstandigheid’ van de prostituee en hoe dit ingevuld diende te worden.⁶ Hoewel de exploitanten unaniem stelden dat zij slechts optraden als eigenaar van een facilitair bedrijf die kamers aan zelfstandig opererende prostituees verhuurde, waren er verschillende indicatoren die wezen op een gezagsrelatie tussen de exploitant en de prostituees die binnen zijn of haar bedrijf werkzaam waren, wat duidt op een dienstverband. In de jaren daarna vonden naar aanleiding van controles door de belastingdienst diverse rechtszaken plaats. In vrijwel alle zaken oordeelde de bestuursrechter dat er sprake was van een dienstbetrekking.⁷ Dit leidde er uiteindelijk toe dat getracht werd om in samenspraak met de spelers uit het veld een uniform beleid te ontwikkelen voor de gehele relaxbranche.

Tussen juli 2005 en mei 2008 vonden er besprekingen plaats tussen de organisaties van exploitanten en de belastingdienst. Opting-in kwam daarbij uit de bus als zijnde een geschikt systeem voor de relaxbranche. Dit is daarna afgestemd met het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. De opting-in regeling is gestart in juli 2008 en is van toepassing op de besloten prostitutie (seksclubs, massagesalons, privéhuizen, sauna’s en escortservices). Bij sommige bedrijven werd in 2007 proef gedraaid.

3. Wat is opting-in

“Werkomstandigheden van prostituees” is de eerste hit van *opting-in* in het zoekvenster van rijksoverheid.nl. Dat suggereert dat opting-in speciaal is ingevoerd voor de prostitutiesector. Dat is niet het geval. Wel zijn er in de prostitutiesector speciale dingen mee aan de hand.

² Kamerstukken II 1996/97, 25 437, nr. 3, p. 1.

³ 5 oktober 1999, behandeling wetsvoorstel 25437 EK, p. 8.

⁴ Memorie van Antwoord 189b, p. 8.

⁵ Memorie van Antwoord 189b, p. 8.

⁶ A. Daalder (2002), p. 29-30.

⁷ Zuidema et al. 2006, p. 50.

Algemeen

Fiscaal gezien bestaan er drie soorten arbeidsrelaties: werknemers, ondernemers en resultaatsgenieters.⁸ Voor de meeste werknemers wordt de verschuldigde belasting en premie volksverzekering ingevolge de Wet Loonbelasting (Wet LB) door de werkgever ingehouden van het brutoloon en afgedragen aan de belastingdienst. Uitgezonderd zijn werknemers in huishoudelijke dienst voor een natuurlijk persoon op minder dan vier dagen in de week, waaronder veel PGB-zorgverleners en alfahulpen. Die moeten zelf, net als zelfstandigen (ondernemers) en werknemers die als freelancer bijverdienen, aangifte inkomstenbelasting doen als ze meer dan € 40 (bij) verdienen.

Zelfstandigen zijn ingeschreven bij de Kamer van Koophandel en kunnen, onder bepaalde voorwaarden, gemaakte kosten aftrekken en fiscale ondernemersfaciliteiten genieten, zoals zelfstandigenaftrek en MKB-winstvrijstelling. Wie niet als zelfstandige erkend is moet het verdiende inkomen aangeven als “resultaat overige werkzaamheden” (ROW) – vandaar de benaming “resultaatsgenieters”. Kosten die voor dit inkomen gemaakt worden kunnen elders op het aangiftebiljet opgevoerd worden als aftrekpost.

Een alternatief voor deze zogenaamde “resultaatsgenieters” is om samen met een vaste opdrachtgever te kiezen voor opting-in, een fictieve dienstbetrekking in fiscale zin, waarin de opdrachtgever de loonbelasting en premie volksverzekering inhoudt en afdraagt aan de belastingdienst.⁹ Ook de verschuldigde inkomensafhankelijke premie zorgverzekering wordt meteen ingehouden en afgedragen.¹⁰ Voorafgaande aan de opdrachtverlening of het fictieve dienstverband moeten opdrachtgever en opdrachtnemer **samen** een formulier invullen. De opting-in is alleen mogelijk in situaties waarin de arbeidsverhouding tussen opdrachtgever en opdrachtnemer wel duurzaam is, maar waarbij een gezagsverhouding ontbreekt.

In uiteenlopende beroepsgroepen zoals gekozen politieke functionarissen, dominees, pgb-zorgverleners, alfahulpen en sporters, kiezen velen samen met hun ‘opdrachtgever’ voor opting-in. Voordeel daarvan is dat je niet zelf aangifte hoeft te doen en geld voor belasting/premie volksverzekering en voor de premie ZVW opzij hoeft te zetten om aan de belastingdienst te betalen. Verder hoeft je geen administratie van verdiensten en van gemaakte onkosten bij te houden.

De keuze voor opting-in heeft geen arbeidsrechtelijke of sociaalverzekeringsrechtelijke consequenties. Men is niet verplicht verzekerd voor de werknemersverzekeringen (werkloosheid en arbeidsongeschiktheid) en geniet geen arbeidsrechtelijke bescherming. Wel zijn er fiscale consequenties: gemaakte onkosten kunnen door de opdrachtnemer niet worden afgetrokken. De opdrachtgever kan wel belastingvrije vergoedingen verstrekken binnen het kader van de loonbelasting. Voor politici en dominees is dat vaak wel aan de orde, maar voor PGB-zorgverleners, alfahulpen en freelancers veel minder vaak. De laatsten nemen met de keus voor opting-in voor lief dat ze hun reis- en andere kosten niet kunnen aftrekken. Zolang men kan kiezen tussen opting-in of zelf aangifte doen is daar niets mis mee. Wie hoge kosten heeft (bijvoorbeeld beeldend kunstenaars, sporters, journalisten) kiest meestal voor zelf aangifte doen al dan niet met hulp van een boekhouder. Dat geldt zeker voor freelance werkenden die BTW-plichtig zijn.

Tot slot van deze inleidende paragraaf: niet het label dat betrokkenen (werkenden en bedrijven) zelf op de arbeidsrelatie plakken is doorslaggevend, maar de feiten en omstandigheden die zich in de praktijk voordoen. De belastingdienst heeft tot taak te controleren of burgers en bedrijven in

⁸ Zie *Werkt eenvoud beter? Fiscale definities en consequenties van arbeidsrelaties*. Bijlage bij Kamerstukken II 2008/09 31 834.

⁹ Een fictieve dienstbetrekking in fiscale zin is niet hetzelfde als een fictieve dienstbetrekking in arbeidsrechtelijke zin.

¹⁰ Voor werknemers betaalt de werkgever een inkomensafhankelijke heffing ZVW. Ondernemers en resultaatsgenieters betalen zelf een inkomensafhankelijke premie ZVW (5,4% in 2014).

overeenstemming met de regelgeving aan hun fiscale verplichtingen voldoen. Onderdeel daarvan is het fiscaal duiden van de arbeidsrelatie, waarbij de feitelijke omstandigheden dus maatgevend zijn.

Verplicht opting-in van sekswerkers

Er is één groep voor wie opting-in geen keuze, maar een verplichting is: diegenen die in een seksclub, massagesalon, privéhuis, sauna of bij een escortservice werken. Deze groep mag, van de belastingdienst, er niet voor kiezen om als zelfstandig ondernemer (zzp'er) diensten te verlenen in deze setting.¹¹

Achtergrond van dit uitvoeringsbesluit uit 2008 was, zoals hierboven uiteengezet, dat de belastingdienst constateerde, dat de exploitanten de arbeidsverhouding met de als zelfstandigen opgevoerde sekswerkers ten onrechte niet als een dienstbetrekking duiden, terwijl in de praktijk nagenoeg altijd sprake was van een dienstbetrekking. De belastingdienst en UWV legden dan een navordering op, waarna juridische procedures volgden. In verreweg de meeste gevallen werden belastingdienst en UWV in het gelijk gesteld, maar de handhaving van de regelgeving in de branche was dus zeer arbeidsintensief.

Voorwaardenpakket

Het uitvoeringsbesluit diende duidelijkheid voor alle betrokkenen te scheppen: als wordt voldaan aan bij ministeriële regeling gestelde regels, het zogenaamde voorwaardenpakket, hoeft de exploitant de sekswerkers niet in loondienst te hebben, maar mag hij opting-in voor de in zijn bedrijf werkzame sekswerkers toepassen.¹² Het is de exploitant die kiest, niet de sekswerker, die wordt een pseudozelfstandige met een fictief dienstverband in fiscale zin. De sekswerker moet wel tekenen (het bovengenoemde formulier). De exploitant ook, waarbij deze tevens een overeenkomst met de belastingdienst moet tekenen over het voldoen aan de voorwaarden.¹³ De voorwaarden gelden niet voor ander werk dat de sekswerkers wellicht ook doen (bijvoorbeeld schoonmaakwerk of bardiensten) en ook niet voor andere medewerkers in het bedrijf.¹⁴

De voorwaarden betreffen:

- De arbeidsverhouding: sekswerkers bepalen zelf wanneer ze werken, of ze klanten en handelingen weigeren, welke in de branche gangbare kleding ze dragen, of ze alcohol willen (mee)drinken, wie hen medisch begeleidt, en wanneer ze hun (netto) inkomsten krijgen van de exploitant;
- De inkomsten: afspraken over inkomsten van de sekswerker moeten schriftelijk worden vastgelegd. Bij iedere uitbetaling op een door de sekswerker te bepalen tijdstip moet de exploitant een schriftelijk overzicht geven en jaarlijks een jaaropgave. Vergoeding voor extra werkzaamheden, niet vooraf met de cliënt overeengekomen, moeten geheel aan de sekswerker toekomen;

¹¹ Folder Belastingdienst *Opting-in. Hoe werkt dat in de relaxbranche*, z.j. z.pl. Informatie voor sekswerkers.

¹² Besluit van 15 september 2008, nr. CPP2008/834M, Stcr.186. Dit besluit liep vooruit op een wijziging van: Uitvoeringsbesluit loonbelasting 1965 (UBLB 1965 en art. 5a van het Besluit van 24 december 1986, tot aanwijzing van gevallen waarin een arbeidsverhouding als dienstbetrekking wordt beschouwd (*Stb.* 655). Uitzondering op de fictieve dienstbetrekking sekswerkers. Besluit van 10 december 2008, nr. DB2008/675, *Stcrt.* Nr. 252.

¹³ De in de overeenkomst genoemde bijlagen zijn niet te vinden op www.belastingdienst.nl. Informatie voor sekswerkers evenmin (d.d. 14 februari 2014).

¹⁴ Belastingdienst; *Informatiemap prostitutiebranche*, z.j.z.p., p. 11. Informatie voor exploitanten. Er wordt niet vermeld wat wel geldt voor deze andere werkzaamheden, maar er zal bedoeld zijn op een verzekeringsplichtige arbeidsovereenkomst.

- De exploitant mag niet verplichten tot ander werk, niet verbieden voor andere exploitanten te werken, geen boetes opleggen en moet zich aan de Privacyregelgeving houden (bijvoorbeeld geen contact zonder schriftelijke afspraak terzake);
- De exploitant moet (schriftelijke) informatie over de voorwaarden verstrekken aan de sekswerkers.

Als de exploitant zich niet aan de voorwaarden houdt gaat de fiscus er van uit dat de sekswerkers in echte loondienst werken. Ook als een exploitant een overeenkomst met de belastingdienst heeft gesloten moet de belastingdienst controleren of de exploitant zich aan de voorwaarden houdt. De feitelijke omstandigheden zijn immers maatgevend.

Naast de loonbelasting en de inkomensafhankelijke premie ZVW moet de exploitant BTW afdragen over het totale bedrag dat klanten betalen, dus ook over de verdiensten van de prostituee. De belastingdienst heeft een model voor de sector uitgewerkt waarbij uitgegaan wordt van een (onbelaste) onkostenvergoeding van 20% van de verdiensten van de sekswerker. De verschuldigde BTW (21%) is hier al op ingehouden. Waarop die 20% is gebaseerd is niet duidelijk. Vergeleken met werknemers is het een vrij forse onkostenvergoeding: volgens de werkkostenregeling mag een werkgever 1,5% van het fiscale loon als algemene onkostenvergoeding geven, naast een aantal gerichte vergoedingen zoals reiskosten en cursussen.

De beoogde voordelen voor de sekswerker waren:

- de sekswerker hoeft zelf geen administratie bij te houden;
- een vaste 20% aftrekregeling;
- verbetering positie prostituees (voorwaardenpakket).

Voor de exploitant:

- geen navordering (belasting/premies) wegens feitelijk werknemerschap van de sekswerkers.

Voor de belastingdienst:

- vergroten van de belastingopbrengsten uit de prostitutie.

Knelpunten met betrekking tot de verplichte opting-in

De verplichte opting-in is in genoemde besluiten tevens gepresenteerd als instrument voor de verbetering van de positie van sekswerkers, maar niet uiteengezet is hoe dit tot verbetering zou leiden. Feiten en cijfers terzake zijn niet gepresenteerd. Een nul-meeting ontbreekt. Er zijn een aantal knelpunten:

1. Het is in strijd met het gelijkheidsbeginsel dat sekswerkers in deze branche geen zelfstandig ondernemer mogen zijn. Dat voorafgaande aan de regeling in de praktijk nagenoeg altijd sprake was van een dienstbetrekking en niet van zelfstandig ondernemerschap is geen argument. Immers in andere sectoren waarin geconstateerd is dat zelfstandige beroepsbeoefenaren met een VAR WUO¹⁵ feitelijk werknemer zijn, wordt de VAR WUO omgezet in een VAR Loon.¹⁶
2. De exploitant heeft de keuzetussen sekswerkers in loondienst hebben of een overeenkomst met de belastingdienst te sluiten om opting-in te mogen toepassen. Met het laatste is de exploitant gevrijwaard van werkgeverspremies, werknemersverzekeringen en heffing ZVW, samen toch gauw een loonopslag van bijna 30% op het bruto loon. Daarnaast ligt het risico op leegloop in het opting-in scenario bij de sekswerker zelf en niet bij de exploitant: als er

¹⁵ Verklaring Arbeidsrelatie Winst Uit Onderneming.

¹⁶ O.a. Bijleveld, Leontine & Eva Cremers (2010). *Een baan als alle andere?! De rechtspositie van deeltijd huishoudelijk personeel*. Leiden: Vereniging voor Vrouw en Recht Clara Wichmann, p. 97 e.v. Recentelijk nog: Leeuwarder Courant februari 2014.

geen of minder klanten zijn is er minder inkomen. Als er sprake zou zijn van loondienst dan moet de werkgever de afgesproken werkuren doorbetalen, ook als er minder werk is. Het is daarom niet verwonderlijk dat alle exploitanten kiezen voor opting-in en niet voor het werkgeverschap van sekswerkers.

3. Sekswerkers zelf kunnen in de praktijk ook niet kiezen voor het werknemerschap. Sommigen zouden dat wellicht prefereren i.v.m. de wens om een hypotheek te kunnen krijgen of om risico's van ziekte en arbeidsongeschiktheid, werkloosheid en leegloop af te dichten.
4. De exploitant moet volgens de overeenkomst met de belastingdienst informatie verstrekken aan de sekswerkers (onderdeel van het voorwaardenpakket), maar de in de overeenkomst genoemde bijlagen zijn niet meer te vinden op de website van de belastingdienst. Voor een particulier die overweegt om als sekswerker te gaan werken is zelfs helemaal geen informatie te vinden op belastingdienst.nl.
5. Volstrekt onduidelijk is of de belastingdienst op enigerlei wijze controleert of de exploitant zich aan het voorwaardenpakket houdt. Dat zou wel moeten, want anders is de regeling een vrijbrief voor exploitanten.
6. Voorheen waren er brochures van de belastingdienst voor exploitanten en voor sekswerkers (zij het alleen in het Nederlands). Opmerkelijk is dat de brochure *Opting-in Hoe werkt dat in de relaxbranche* Z.j.z.pl (vermoedelijk 2008) geen aandacht besteedt aan de mogelijkheid van vrijwillige verzekering werknemersverzekeringen. Heel stellig worden een aantal nadelen van het werknemerschap verkondigd, waar best vraagtekens bij geplaatst kunnen worden: men zou bijvoorbeeld netto minder verdienen en de baas zou zowel het werkrooster als de kleding bepalen. Heel stellig staat er ook dat de sekswerker door de opting in meer zelf zou kunnen bepalen (p. 3), terwijl dat niet het geval hoeft te zijn.
7. Alle rekenvoorbeelden in het bekende voorlichtingsmateriaal gaan er van uit dat exploitant en sekswerker elk 50% van de 'normale' verdiensten van de sekswerker krijgt. Hierdoor krijgt de voor de opheffing van het bordeelverbod gebruikelijke 50/50 regeling een soort legitimatie van de fiscus en wordt de indruk gewekt alsof dit bij het voorwaardenpakket hoort. Dat is merkwaardig. Het zou eerder in de rede liggen dat de verdeling van de inkomsten een relatie zou hebben met de kwaliteit van de door de exploitant geboden faciliteiten (ambiance, aantal m2, voorzieningen e.d.).
8. Opmerkelijk is verder dat het oude voorlichtingsmateriaal voor de sekswerkers er van uit gaat dat ze een boekhouder hebben met wie ze kunnen overleggen. Normaal gesproken hebben werknemers, of 'resultaatsgenieters' van wie belasting wordt ingehouden en die een vaste onkostenvergoeding hebben, geen boekhouder. Het niet hoeven bijhouden van een administratie werd bovendien juist als een van de voordelen van de opting-in gepresenteerd.

4. Tussentijdse Evaluatie 2010

In maart 2010 vond een tussentijds evaluatiegesprek plaats met de belastingdienst, de Rode Draad, twee prostitutees, twee hulpverleningsinstellingen en SoaAids NL. Het gesprek betrof de problemen die zich in de praktijk hadden voorgedaan en eventuele punten waarop bijsturing gewenst was. Volgens de belastingdienst deed op dat moment bijna 90 procent van de vergunde exploitanten mee aan de opting-in regeling. Tachtig procent van de bedrijven werkte met het voorwaardenpakket. Bij 10 procent was sprake van loondienst. Vijf tot tien procent van de bedrijven had geen keuze gemaakt. Van de kant van de exploitanten zou tevredenheid bestaan over de regeling omdat hierdoor rust was gecreeerd.

Het onderstaande verslag en de citaten zijn gebaseerd op de aantekeningen van een van de deelnemers aan het gesprek.

Naleving voorwaardenpakket

Iedereen is het erover eens dat het voorwaardenpakket op zich een goede zaak is, mits het wordt nageleefd. Een voordeel is ook dat er geen boekhouders meer nodig zijn. De hulpverleners merken op dat veel van hun cliënten tevreden over de opting-in zijn. Probleem is dat exploitanten het voorwaardenpakket niet (goed) naleven en dat hierop ook geen controle plaatsvindt.

“Je ziet de poster nooit meer hangen. Je bent niet in een positie om je eisen op papier te zetten. Klanten weigeren is een probleem. Ze willen meedelen in de extra’s op de kamers en er zijn zelfs kledingvoorschriften. Je wordt gedwongen om te frauderen, je krijgt geen afschriften, of dagstaten en maandstaten kloppen niet.

“De ondernemer bepaalt wat de omzet is. Je krijgt denkbeeldige loonstrookjes en je weet niet waar je aan toe bent. Vroeger zei men bij kritiek: ‘Daar is het gat van de deur.’ Dat heet nu anders: ‘Dan beëindigen we de samenwerking.’”

“Ze sjoemelen door met de betaling te sjoemelen en ze houden zich niet aan de voorwaarden.”

“Je krijgt de administratie niet altijd mee. Die moet vaak binnen het bedrijf blijven. Ze zijn heel druk bezig geweest met de opting-in maar vooral met het frauderen.”

“Soms word je gedwongen om niet te werken. Dat is wanneer ze acties hebben met voordeeltjes voor de klanten. Je komt er niet in als ze zo’n actie doen en je daar niet aan mee wilt doen.”

De belastingdienst merkt op dat er meer handhaving gaat komen en dat zij overeenkomsten gaat opzeggen als de voorwaarden niet worden nageleefd. Met een aantal bedrijven zou dit naar aanleiding van meldingen al zijn gebeurd. Tegelijk wordt opgemerkt dat de belastingdienst een beperkte capaciteit heeft en dat loondienst geen sanctie kan zijn: het gaat om feiten en omstandigheden. Wel zijn er boetes opgelegd. Echte zelfstandigheid heeft de belastingdienst echter nergens aangetroffen. Bij de vergunningverlening letten gemeenten niet op de naleving van het voorwaardenpakket, met uitzondering van Amsterdam.

Voorlichting

Geklaagd wordt over slechte voorlichting. De belastingdienst stelt dat zij alle bedrijven zijn langs gegaan. Daartegenover wordt het gebrek aan voorlichting aan prostituees zelf gesteld:

“De exploitanten informeren de vrouwen niet.”

“Er zijn wel folders voor de prostituees geweest maar die zijn niet vertaald, terwijl 60 tot 70 procent van de vrouwen buitenlands is. Er valt geen geld te regelen voor vertalingen.”

Zelfstandigheid en gebrek aan keuze

Opgemerkt wordt dat de opting-in een vorm van verkapte loondienst is omdat de exploitant een deel van de omzet krijgt:

“Het is eigenlijk het oude fifty-fifty systeem dat een andere naam heeft gekregen”.

Alle aanwezigen zijn het erover eens dat het zelfstandig kunnen werken in de prostitutie nog ver te zoeken is (m.u.v. de raamprostitutie). De feitelijke zelfstandigheid is discutabel of hetzelfde gebleven:

“De exploitant zit er steeds tussen en kan de prostituee chanteren met extra’s. De exploitant kan zeggen ‘je doet dit en dat wel met die klant, dus dan kun je het ook met die andere klant’. Ook worden adressen doorgegeven.”

“De gezagsverhouding blijft bestaan. Vrouwen moeten weten wat hun rechten zijn. Er zijn weinig klanten.”

Het is een probleem dat vrouwen geen keuze hebben. De exploitant sluit de opting-in overeenkomst met de belastingdienst. De exploitanten weigeren loondienst en de belastingdienst weigert arbeid als zelfstandige:

“Er is nooit goede voorlichting geweest over het zelfstandig ondernemerschap. In de discussie over arbeidsrelaties hadden de sekswerkers niets in te brengen. Ze mochten hun mond opendoen, maar daar bleef het bij. De exploitanten waren alleen maar geïnteresseerd in de vraag hoe ze konden voorkomen dat ze als werkgever werden gezien.”

“Prostituees wennen aan belasting betalen. Maar dan moet het wel netjes gaan. Je zou meer keuze moeten hebben. Het zelfstandig werken wordt door de gemeente tegengehouden.”

“In iedere branche zijn er mensen die baat hebben bij loondienst. Maar de exploitanten willen geen werkgever zijn.”

“De machtspositie is het probleem. Het arbeidsrecht gaat uit van een iets evenwichtiger verhouding. Vrouwen gaan het niet redden om via de rechter loondienst op te gaan eisen.”

“Vrouwen mogen nergens anders werken. Vanuit je eigen huis is moeilijk.”

Als alternatief wordt de coöperatie Kerasos genoemd. De vrouwen werken hier elders in clubs of privéhuizen maar zijn in loondienst bij Kerasos. De sekswerker stort haar gemaakte omzet op rekening van de coöperatie, waarover de coöperatie vervolgens inkomstenbelasting en de premies sociale zekerheid afdraagt. Dit wordt echter tegengewerkt door de belastingdienst.¹⁷ Opgemerkt wordt dat bepaalde gemeenten wel meer open gaan staan voor het idee van coöperaties.

Vlucht uit het vergunde circuit

Opgemerkt wordt dat veel prostituees uit het vergunde circuit zijn gestapt:

“Veel mensen zijn uit de vergunde prostitutie gestapt. Ze werken thuis en in hotels. Dat geldt ook voor de jongens.”

“De legalisering is alleen positief geweest voor de belastingdienst en de exploitanten.”

“Veel vrouwen hebben de wijk genomen toen de legalisering doorging.”

“In sommige bedrijven bleven maar twee vrouwen over.”

“Toen liepen ze weg omdat ze niet meer zwart konden werken. Nu is belasting betalen wel geaccepteerd maar is de vraag: kun je in prettige omstandigheden werken? Voor de legalisering had je de 50/50 regeling en was er grote bemoeienis met het werk. Toen kwam loondienst ter sprake en ging men het over kamerhuur hebben.”

Privacybescherming

Tenslotte wordt nog opgemerkt dat de werkgever/exploitant ook kan zien bij welke instellingen en bedrijven een prostituee nog meer werkt.

5. Ervaringen in de praktijk

In dit hoofdstuk komen de ervaringen van sekswerkers met opting-in aan bod. Het eerste deel beschrijft de uitkomsten van de interviews met veertien sekswerkers van het eerder genoemde onderzoek van Elise Ketelaars. Deze pretenderen geenszins een volledig of representatief beeld te geven. Wel geven ze een redelijke indicatie van hoe het er in de praktijk aan toe gaat en waar de

¹⁷ Het proces dat de belastingdienst tegen Kerasos heeft aangespannen is, voor zover ons bekend, uiteindelijk in 2013 door de belastingdienst gewonnen. Volgens de belastingdienst, gevolgd door de Hoge Raad, waren er te weinig kenmerken van een loondienstverhouding aanwezig.

knelpunten zitten. Een factor die hierbij genoemd moet worden is de invloed van de exploitant op de antwoorden van vrouwen wanneer het interview op de werkplek plaats vindt. Eenzelfde ervaring had de Rode Draad in hun veldwerk. Zo zullen reacties ook medebepaald worden door degene die het interview afneemt. Het moge duidelijk zijn dat prostituees vermoedelijk vrijer hun mening zullen uiten wanneer zij door een onafhankelijke onbekende worden geïnterviewd dan door bijvoorbeeld de boekhouder van de exploitant.¹⁸

Het tweede deel geeft een overzicht van de klachten die bij de helpdesk van de Rode Draad binnen kwamen in de periode 2008-2012 en van hun bevindingen tijdens het veldwerk. Daarna gaan we in op de bevindingen in het vergelijkend onderzoek naar het prostitutiebeleid in Nederland en Oostenrijk van Wagenaar et al. (2013), gevolgd door de ervaringen van het P.I.C. . Tenslotte komen nog een aantal 'losse' punten aan de orde.

Hoe beoordelen sekswerkers hun arbeidspositie na de invoering van opting-in?

In het onderzoek van Elise Ketelaars (2013) zijn veertien sekswerkers gevraagd naar hun ervaringen met de opting-in. De vragenlijst die als leidraad fungeerde tijdens de interviews bevatte vragen die betrekking hadden op drijfveren om in de prostitutie te gaan werken, kennis van het arbeidsrecht/arbeidsverhoudingen, de huidige arbeidspositie van de respondent, loondienst, zelfstandig ondernemerschap, het werken in coöperatief verband, omgang met de belastingdienst, belangenbehartiging en algemene vragen over de invulling van het werk zelf (kledingvoorschriften, wachttijd, zelfstandigheid etc.).¹⁹

Alle vrouwen gaven aan op dit moment vrijwillig als sekswerker te werken, hoewel drie van de respondenten in het verleden wel onder dwang (achter de ramen) gewerkt had. Op enkele uitzonderingen na zijn de respondenten voor hun levensonderhoud afhankelijk van de inkomsten die zij als sekswerker genereren.

Kennis van arbeidsrechten en de arbeidsverhouding met de exploitant

De respondenten waren in het algemeen niet goed op de hoogte van hun arbeidsrechten en manieren waarop de arbeidsverhouding tussen exploitant en prostituee gestalte gegeven kan worden. De meeste vrouwen weten dat het achter de ramen mogelijk is om als zzp'er te werken en dat deze mogelijkheid niet bestaat voor prostituees die in clubs en privéhuizen werken. Het merendeel van de respondenten weet niet wat een coöperatie is en vrijwel niemand is op de hoogte van het feit dat je als prostituee ook in loondienst kunt werken. Sterker nog verschillende respondenten stellen expliciet dat dit onmogelijk is. Respondenten die een andere baan hebben gehad zijn vaak iets beter op de hoogte van het arbeidsrecht en de voordelen die voortvloeien uit een dienstbetrekking. De twee respondenten die via 'de Coöperatie'²⁰ werken, waren zeer goed op de hoogte van de verschillende opties die er zijn om je arbeidspositie ten opzichte van de exploitant vast te stellen. Veel respondenten geven aan zich nooit echt verdiept te hebben in arbeidsrechten en arbeidsverhoudingen. In die zin verschillen ze volgens Klara Boonstra niet van de doorsneewerknemer.²¹ Sommige respondenten geven aan informatie gehad te hebben van hun exploitant. Op sommige locaties braken de exploitanten tijdens de interviews in om hun visie op een bepaald model (loondienst of coöperatie) te formuleren. Dit was niet alleen aan de onderzoeker maar ook de prostituees werkzaam in het bedrijf gericht. Op één locatie gaf de exploitante

¹⁸ Zo werd een deel van de interviews met sekswerkers voor de evaluatie van de belastingdienst gehouden door de boekhouder van een groot aantal van de betrokken exploitanten.

¹⁹ Opgemerkt moet worden dat de antwoorden niet altijd realistisch of haalbaar zijn (vanuit fiscaal opzicht). Sommige respondenten gaven bijvoorbeeld aan liever als zelfstandig ondernemer te werken, omdat ze liever geen belasting betalen. Zulke overwegingen zijn niet meegenomen in onderstaande.

²⁰ Hiermee wordt de Coöperatieve Vereniging van dienstverleners Kerasos bedoeld.

²¹ Interview Klara Boonstra.

voorafgaand aan het interview een korte uitleg aan de respondenten over hoe de arbeidsverhoudingen in de sector in elkaar zitten.²²

Algehele tevredenheid over de arbeidspositie

Op de twee respondenten die via 'de Coöperatie' werken na, werken alle respondenten via het opting-in model. De respondenten die via het opting-in systeem werken geven unaniem aan dat de relatie met de exploitant waar ze nu voor werken goed is. Sommigen hebben in het verleden wel slechte ervaringen gehad met andere exploitanten. Het merendeel van de respondenten geeft aan tevreden te zijn met haar arbeidspositie zoals die nu is. Slechts twee respondenten - beiden 45 + - geven expliciet aan niet tevreden te zijn. Bij de ene respondent vloeit dit voort uit het feit dat ze altijd als internationaal secretaresse heeft gewerkt en veel liever dit werk weer zou oppakken. Ze vindt het bovendien heel onredelijk dat ze veel belasting betaalt, maar geen rechten heeft in het geval van arbeidsongeschiktheid. De andere respondent werkt al 30 jaar in de prostitutie en zou liever terugkeren naar de tijd dat ze nog als zzp'er werkte. Toen kon ze het geld wat ze verdiende nog in haar eigen zak steken. Het 'hele belastinggedoe' hoeft niet van haar. Als je er toch geen rechten voor terugkrijgt is het volgens haar beter om je geld zelf te houden. Dat de meeste respondenten aangeven tevreden te zijn met hun arbeidspositie betekent niet, dat ze opting-in per se het meest ideale systeem vinden om volgens te werken.

De zes respondenten die opting-in wel als beste optie aanmerken, zijn vooral te spreken over het feit dat ze zelf hun administratie niet hoeven te doen. Twee van deze respondenten geven expliciet aan geen behoefte te hebben aan voorzieningen in geval van ziekte en arbeidsongeschiktheid, een andere respondent vindt het juist wel belangrijk dat er een vangnet is in geval van ziekte. Twee respondenten zijn van Hongaarse afkomst en werken slechts incidenteel in Nederland, zij geven aan dat juist omdat ze heel sporadisch in Nederland zijn, de flexibiliteit van opting-in voor hun ideaal is. De vrouwen die aangeven liever volgens een ander systeem te werken, doelen allemaal op zelfstandig ondernemerschap. Een gedeelte van de respondenten heeft al eerder als zzp'er gewerkt en geeft aan dat ze toen meer kosten kon aftrekken bij de Belastingdienst. Eén respondent is op basis van principiële motieven voorstander van zelfstandig ondernemerschap, bovendien is het volgens haar gemakkelijker om als zelfstandige een arbeidsongeschiktheidsverzekering af te sluiten dan wanneer je met het opting-in systeem werkt. Twee respondenten zouden liever als zelfstandige werken, omdat ze dan hun eigen administratie bij kunnen houden. Eén respondent geeft expliciet aan dat ze dan geen - of in ieder geval minder - belasting zou afdragen. Slechts één respondent zou geen problemen hebben met het werken in loondienst. Zij beschouwt opting-in als een verkapt vorm van loondienst, maar zonder de bescherming die een dienstverband biedt. De belasting die ze via opting-in afdraagt beschouwt ze dan ook als accijns. De andere respondenten zijn allen principieel tegen loondienst, omdat ze stellen dat het niet mogelijk is in deze sector en het hun zelfstandigheid zou aantasten.

Is de arbeidspositie verbeterd sinds de invoering van de opting-in?

Van de respondenten die voor 2008 al werkzaam waren in de relaxbranche stellen er een aantal dat hun arbeidspositie door de invoering van opting-in niet verbeterd is. Eén respondent vond het vóór 2008 beter, omdat het toen nog wel mogelijk was om een hypotheek te krijgen: *"Rechten had je sowieso niet veel en nu nog steeds niet."*²³

Andere respondenten geven aan dat zij het gevoel hebben dat hun arbeidspositie wel verbeterd is ten opzichte van de periode voor 2008 toen ze nog als zzp'er werkten. Een respondent zegt dat opting-in haar veel meer rust heeft gegeven. Toen ze als zzp'er haar administratie zelf nog bij moest houden, was ze altijd bang voor fouten.

²² Dit was in grote lijnen correct. Loondienst werd niet genoemd.

²³ De belastingdienst stelt dat het nu gemakkelijker hoort te zijn voor prostituees om een hypotheek te krijgen, omdat er dankzij opting-in inkomensoverzichten zijn, die vereist zijn voor het verkrijgen van een hypotheek.

De grootste kritiekpunten op de opting-in regeling zijn dat er te veel belasting afgedragen moet worden en dat opting-in geen vangnet biedt in geval van ziekte of arbeidsongeschiktheid. Met name het 21 % tarief voor de omzetbelasting wordt als onredelijk hoog beschouwd. Respondenten wijzen dan op de aard van het werk (fysiek, zwaar) en de verdiensten die sinds de aanvang van de crisis spectaculair gedaald zijn. Bovendien wordt de hoge belasting als oneerlijk ervaren, omdat op prostitutie nog steeds een stigma zit en sekswerkers niet hetzelfde als andere werknemers worden behandeld. Vooral de respondenten van 35+ kaarten het gebrek aan een vangnet in geval van ziekte en arbeidsongeschiktheid aan. Een respondent (63 jaar) zegt het moment te vrezen dat haar kunstheup aan vervanging toe is en maakt zich ook zorgen om het feit dat ze geen pensioen opbouwt. Veel jongere vrouwen maken zich niet druk over deze zaken. Eén van de 29-jarige respondenten geeft aan dat zij uitbetaling in geval van ziekte of arbeidsongeschiktheid niet belangrijk vindt, omdat ze toch nooit ziek is en risico's vermijdt. Een andere respondent, ook 29 jaar oud, geeft aan dat ze wel graag een arbeidsongeschiktheidsverzekering zou willen hebben, maar dat ze geen pensioen hoeft op te bouwen, daar zorgt ze zelf wel voor.

Kennis en naleving van het voorwaardenpakket

De meeste respondenten zijn niet op de hoogte van het bestaan van het voorwaardenpakket. Bij sommigen gaat er wel een belletje rinkelen bij het noemen van de voorwaarden. Iedereen is er desgevraagd wel van overtuigd dat de exploitant zich aan de voorwaarden hield. Twee respondenten geven aan in het verleden wel op plekken gewerkt te hebben, m.n. privéhuizen, waar de exploitant zich niet aan de voorwaarden hield. Ze mochten bijvoorbeeld niet douchen en de uitbetaling verliep er niet volgens de regels.

Verschillende respondenten zeggen echter dat ze ook op de locatie waar ze nu werken op vaste tijden aanwezig moeten zijn. Dit is in strijd met de eerste voorwaarde van het voorwaardenpakket. Hier bestaat onder de respondenten echter wel veel begrip voor, omdat een bedrijf niet kan draaien als niemand komt opdagen. Ook viel het op dat hoewel de respondenten op verschillende locaties zeiden dat er geen kledingvoorschriften golden, ze per locatie allemaal vrijwel hetzelfde gekleed gingen. Bij één locatie droegen alle vrouwen nette zwarte jurkjes of zwart wit gestreepte outfits. Op een andere locatie droeg iedereen soortgelijke kleurrijke cocktailjurkjes.

Twee respondenten werkten niet met het opting-in systeem, maar via 'de Coöperatie'. Beide respondenten hebben ook ervaring met het werken via opting-in. Deze respondenten waren aanmerkelijk negatiever over opting-in dan de andere respondenten. Een van hen stelt dat wanneer je via opting-in werkt je toch voor een baas werkt. Toen ze nog via opting-in werkte, werd haar vaak opgedragen om met bepaalde klanten mee naar boven te gaan en kon ze alleen op bepaalde tijden werken. Dit strookt niet met het voorwaardenpakket. De andere respondent stelt op basis van haar eigen ervaringen, dat in privéhuizen waar met opting-in wordt gewerkt, het belastingtechnisch altijd anders geregeld is, het enige wat ze met elkaar gemeen hebben, is dat er nooit volledig wit wordt gewerkt. Het is dan de exploitant die bepaalt hoeveel je opgeeft bij de Belastingdienst, maar de sekswerkers gaan er nooit op vooruit, omdat de exploitant het gedeelte wat hij niet opgeeft altijd in zijn eigen zak steekt. Opting-in is volgens haar een wassen neus, het lijkt heel leuk op papier, maar geen enkele exploitant houdt zich volgens haar aan de voorwaarden.

Werken via de coöperatie Kerasos

Beiden ervaren het werken bij de Coöperatie als heel prettig. Het contact met de directrice is goed. Een van de twee betrokken vrouwen stelt dat je bij haar terecht kan met je problemen. De ander beschouwt haar meer als een boekhouder dan als werkgever:

“De Coöperatie is mijn werkgever, maar de Coöperatie zijn we zelf als leden”.

Een van de twee denkt dat veel vrouwen die in de prostitutie werken heel erg gelukkig zouden zijn als er meer mogelijkheden zouden komen om te werken zoals bij de coöperatie. Dat betekent wel dat meer bedrijven zich bij de coöperatie moeten aansluiten. De grote voordelen van het werken via

de coöperatie zijn volgens haar dat ze verzekerd is tegen arbeidsongeschiktheid – als zelfstandige lukte het haar niet om een dergelijke verzekering af te sluiten - en dat voor 90 euro per maand haar boekhouding wordt geregeld, wat veel goedkoper is dan een ‘erotisch boekhouder’ in de arm te nemen. De andere respondent is vooral tevreden over het feit dat bij alle bedrijven die bij de coöperatie aangesloten zijn hetzelfde systeem wordt gehanteerd, er bestaat dus geen onduidelijkheid over verdiensten. Daarnaast is ze positief over het feit dat ze via de coöperatie verzekerd is tegen arbeidsongeschiktheid. Zij geeft aan niet altijd haar volledige verdiensten te storten op de rekening van de coöperatie waardoor ze gedeeltelijk zwart werkt. Extra’s geeft ze nooit op.²⁴ Hoewel zij heel positief is over de coöperatie zijn er nog steeds zaken met betrekking tot haar arbeidspositie die verbeterd zouden kunnen worden. Bij het privéhuis waar ze nu werkt gelden ‘ouderwetse regels’, zoals geen knoflook eten en geen horloge om en ze moet op vaste tijden werken. In het algemeen vindt ze vooral het stigma dat rond prostitutie hangt heel stuitend. Prostitutie wordt volgens haar altijd met mensenhandel en criminaliteit geassocieerd.

Het merendeel van de andere respondenten zegt niet van het bestaan van de coöperatie op de hoogte te zijn. Een groot gedeelte weet überhaupt niet wat een coöperatie is. Een aantal respondenten geeft na een korte uitleg over de coöperatie aan niet geïnteresseerd te zijn.²⁵ Een van hen geeft bijvoorbeeld aan dat zij niet weet of ze standvastig genoeg zou zijn om haar gehele inkomen op de rekening van de coöperatie te storten. Opting-in is voor haar een stok achter de deur en een garantie dat ze geen problemen krijgt met de Belastingdienst. Andere respondenten geven aan misschien geïnteresseerd te zijn, maar geven aan dat ze op grond van mijn korte uitleg niet kunnen bepalen of de coöperatie iets voor hen is.

Samenvatting en conclusies interviews

Hoewel er op de uitvoering van het opting-in systeem het een en ander valt aan te merken, is het merendeel van de respondenten binnen dit onderzoek tevreden over haar huidige arbeidspositie. Daar is een aantal redenen voor.

Ten eerste is de kennis van het arbeidsrecht van de meeste sekswerkers heel erg beperkt. In deze zin verschillen ze niet veel van de gemiddelde werknemer, maar voor andere beroepsgroepen bestaan er vakbonden die de rechten van werknemers collectief verdedigen. Van de beperkte kennis die de sekswerkers hebben, bestaat een groot gedeelte uit informatie die de exploitant heeft overgedragen. Aangezien exploitanten en sekswerkers in sommige gevallen botsende belangen hebben, bevat deze informatie vaak niet de voor sekswerkers meest voordelige uitleg van de arbeidsverhoudingen in de sector.

Op de tweede plaats vinden prostituees het prettig niet meer verantwoordelijk te zijn voor hun eigen administratie. Er gaat dus geen vrije tijd in werk gaat zitten en men weet zeker dat alles goed geregeld is bij de belastingdienst en er geen risico bestaat op een naheffing.

Een derde reden is dat een groot gedeelte van de prostituees geen behoefte heeft of denkt te hebben aan een vangnet in geval van arbeidsongeschiktheid of ziekte. Vooral de jongere respondenten geven aan dat ze nooit dergelijke problemen hebben en dat ze liever hun eigen zaken regelen. Naarmate de prostituee ouder wordt is er een verschuiving merkbaar, de respondenten van 35+ realiseren zich wel het belang van dergelijke bescherming. Aangezien vooral in clubs relatief veel vrouwen van 40+ werken, is dit waarschijnlijk dus ook een sector waar meer behoefte bestaat aan sociale zekerheid dan in andere sectoren van de prostitutiebranche.

²⁴ De directrice van Kerasos erkent dat dit bij meerdere leden het geval is, maar dat zij in de gaten houdt dat de leden wel een minimum bedrag storten en dat in bedrijven die met opting-in werken ook gedeeltelijk zwart gewerkt wordt (interview).

²⁵ De uitleg besloeg zowel het bedrijfsmodel als de kritiek van de belastingdienst op de coöperatie.

Veel respondenten geven aan dat de sfeer op de werkvloer een van de belangrijkste voorwaarden is voor een goede arbeidspositie. Daarnaast geven alle respondenten aan het uitermate belangrijk te vinden om zelfstandig te zijn in het vervullen van hun werkzaamheden. De (schijn)zelfstandigheid van opting-in wordt door vrijwel alle respondenten verkozen boven de (veronderstelde) grotere mate van onvrijheid waarmee het werken in loondienst gepaard gaat. Het is echter de vraag of er een groot verschil bestaat tussen de mate van zelfstandigheid of onzelfstandigheid van beide systemen wanneer het voorwaardenpakket niet nageleefd wordt.

Opmerkelijk is dat veel van de respondenten die tevreden zijn over hun arbeidspositie bij de exploitant waar ze werkten op het moment van het interview, aanmerkelijk minder positief zijn over hun positie bij exploitanten waar ze in het verleden gewerkt hebben. Ook de respondenten die aangesloten zijn bij 'de Coöperatie' zijn aanmerkelijk negatiever over opting-in. Het kan niet uitgesloten worden dat men 'gekleurde' antwoorden heeft gegeven over de huidige werkplek om de exploitant niet tegen zich in het harnas te jagen.

Dat het merendeel van de respondenten tevreden is over haar arbeidspositie betekent niet dat er geen kritiek was op het opting-in systeem. Deze kritiek kan onderverdeeld worden in twee categorieën. Enerzijds zijn er respondenten die problemen hebben met hoeveel belasting er afgedragen moet worden. Deze groep zou liever als zelfstandige werken, zodat ze zelf de controle hebben over hun belastingaangifte en gebruik kunnen maken van aftrekposten. Daarbij moet worden opgemerkt dat veel prostituees die de belastingdruk nu als onredelijk zwaar ervaren gewend waren om geheel of voor deel zwart te werken. Daarnaast geven veel respondenten ook aan dat de inkomsten de laatste jaren spectaculair gedaald zijn.²⁶ Anderzijds is het wel belangrijk om er rekening mee te houden dat veel prostituees het idee hebben dat zij er door de legalisering alleen maar op achteruit gegaan zijn, omdat ze nu wel belasting betalen maar nog steeds gestigmatiseerd worden en niet dezelfde rechten hebben als andere werknemers. Er bestaat geen direct verband tussen belastingbetaling en stigmatisering en belastingbetaling verschaft geen recht op sociale voorzieningen, maar het is wel belangrijk om te bedenken dat de invoering van het opting-in systeem vooral een fiscaal probleem heeft opgelost, maar dat er op andere gebieden nog veel verbeterd kan worden.

Hoewel er onder de respondenten geen consensus bestaat met betrekking tot dit punt zijn er wel respondenten die behoefte hebben aan een vangnet in geval van ziekte, zwangerschap en arbeidsongeschiktheid. Dat betekent echter niet dat zij in loondienst willen werken. Een aantal respondenten geeft aan dat er behoefte bestaat aan een arbeidsongeschiktheidsverzekering. Vooralsnog staan deze echter vaak niet open voor de beroepsgroep, omdat verzekeraars huiverig zijn om sekswerkers een verzekering te bieden. Via de Coöperatie is het wel mogelijk om een arbeidsongeschiktheidsverzekering af te sluiten. Dit toont aan dat door middel van organisatie en een centrale vertegenwoordiging meer bereikt kan worden.

Rode Draad 2008-2012

Medewerkers van de Rode Draad bezochten regelmatig bedrijven om ter plekke voorlichting te geven aan de daar werkzame sekswerkers. Daarnaast runde de Rode Draad een telefonische helpdesk. Hieronder geven we eerst een overzicht van de klachten die bij de helpdesk van de Rode Draad binnenkwamen over de naleving van het voorwaardenpakket in de periode 2008-2012.²⁷ Daarna gaan we in op de ervaringen tijdens het veldwerk.

²⁶ Dit geldt bijv. ook voor raamprostituees.

²⁷ De Rode Draad is in 2012 opgeheven vanwege gebrek aan subsidie.

De klachten betroffen in het bijzonder:

De arbeidsverhouding:

- Geen vrije werktijden
- 'All in' pakketten²⁸, zoenen verplicht, 'acties' (korting e.d.)
- Kledingvoorschriften
- Gedwongen drinken
- Oneigenlijke werkzaamheden moeten verrichten.

De inkomsten:

- Onvolledige of geen afdracht van belastingen door de exploitant
- Vergoeding voor extra werkzaamheden niet (volledig) mogen houden; exploitant vraagt ook een percentage van de extra werkzaamheden
- De exploitant verstrekt geen bonnen (loonstrookjes) of slechts voor een deel van de verdiensten.

Voorlichting:

- Gebrek aan voorlichting van sekswerkers.

Tabel 1 geeft een overzicht van de klachten over naleving van de voorwaarden m.b.t. de zelfstandigheid van de prostitutie (de arbeidsverhouding). Tabel 2 betreft klachten op het gebied van administratie en belastingbetaling door de exploitant.

De bronnen zijn ingedeeld naar 'individueel' en 'collectief'. Met individueel wordt bedoeld een klacht van een individuele sekswerker d.m.v. e- mail, telefoon of interview. De term collectieve bronnen duidt op informatie uit veldwerk of ander bedrijvenbezoek waar de exploitant zich binnen gehoorsafstand bevond. Bedacht moet worden dat de klachten vaak van één vrouw komen, maar ook de andere vrouwen in het bedrijf betreffen. In één geval gaat het zelfs om een keten van bedrijven.

Tabel 1: Schending van de voorwaarden die betrekking hebben op de zelfstandigheid van de sekswerker, geordend naar meldingen per jaar (Rode Draad)

Voorwaarde	2008 ²⁹	2009 ³⁰	2010	2011	2012	Individueel	Collectief
Klanten en handelingen kunnen weigeren		1		7	1	8	1 ³¹
Tijden zelf kunnen bepalen	2	4		5		11	
Niet verplicht worden alcohol drinken		2		1		3	
Geen verplichte kledij				1		1	

Voorwaardenpakket

- De arbeidsverhouding: sekswerkers bepalen zelf wanneer ze werken, of ze klanten en handelingen weigeren, welke in de branche gangbare kleding ze dragen, of ze alcohol willen (mee)drinken, wie hen medisch begeleidt, en wanneer ze hun (netto) inkomsten krijgen van de exploitant;
- De inkomsten: afspraken over inkomsten van de sekswerker moeten schriftelijk worden vastgelegd. Bij iedere uitbetaling op een door de sekswerker te bepalen tijdstip moet de exploitant een schriftelijk overzicht geven en jaarlijks een jaaropgave. Vergoeding voor extra werkzaamheden, niet vooraf met de cliënt overeengekomen, moeten geheel aan de sekswerker toekomen;
- De exploitant mag niet verplichten tot ander werk, niet verbieden voor andere exploitanten te werken, geen boetes opleggen en moet zich aan de Privacyregelgeving houden (geen contact zonder schriftelijke afspraak terzake);
- De exploitant moet (schriftelijke) informatie over de voorwaarden verstrekken aan de sekswerkers.

²⁸ Dit betekent dat tegen betaling van een vast bedrag de klant alles kan doen.

²⁹ De opting-in was in 2008 niet het gehele jaar van kracht.

³⁰ Het kantoor van De Rode Draad was in het jaar 2009 beperkt bememd in verband met subsidieproblemen.

³¹ Exploitant maakt afspraak met klanten.

Geen schending privacy door exploitant ³²				2	1	3	
Geen ongewenste klussen hoeven te doen		1	1	1		3	
Geen verbod op elders werken		1		1		1	
Totaal	2	9	1	18	2	30	1

Tabel 2: Schending van de voorwaarden op het gebied van belastingbetaling en administratie door de exploitant, geordend per jaar (Rode Draad).

Voorwaarde	2008	2009	2010	2011	2012	Individueel	Collectief
Belasting voor de vrouw afdragen		1		8		1	
Exploitant steekt afdracht prostituee in eigen zak	1	1	1	8		11	
Geen afdrachten van extra's	3	3	3	1		10	
Afdrachten per klant laten zien	4			12		15	1
Ieder gewenst moment uitbetalen	1			12		13	
Een goede administratie bijhouden	4	1		12		17	
Totaal	13	6	4	53	0	67	1

Helpdesk

Hieronder volgt een greep uit de klachten bij de helpdesk van de Rode Draad.³³

Zelfstandigheid

- De vrouwen worden gedwongen tot champagne drinken. Een tweede beller over hetzelfde bedrijf: Ze werden ook gedwongen 's avonds te werken. Een derde beller over dit bedrijf: Alle vrouwen worden gedwongen aan het voorstelrondje mee te doen. De vrouwen moeten ook aan acties meedoen (tijdelijke prijsverlagingen). Een deel van het geld gaat zwart. Er wordt ook dringend geadviseerd de boekhouder van de zaak te nemen. De vrouwen krijgen slechts een keer per maand een afrekening (2009)
- Verplichte kleding (2011)
- De exploitant staat niet toe dat de vrouw bij een ander bureau werkt (2011)
- Dwang tot onveilige seks of ongewenste/onvrijwillige handelingen. Dit komt vooral voor bij acties om extra klanten te trekken, maar ook daarbuiten verplichten exploitanten vrouwen tot handelingen die zij niet willen. In één geval wordt aan de klant wanneer hij vertrekt gevraagd of de vrouw het goed heeft gedaan (2011)
- Dwang tot langer aanwezig zijn en niet zelf de werktijden kunnen bepalen. Een vrouw: *"Ik moet 12 uur aanwezig zijn maar er is geen flikker te doen"* (2011)
- Intimidatie en chantage door exploitanten (2011)
- Onterecht 'ontslag' (2011)

Administratie

- De vrouwen krijgen geen opting-in bonnen/loonstrookjes (2008; 2009; 2011)
- De exploitant weigert bonnen te geven of vraagt hier extra geld voor (2009)

³² Onder schending van privacy valt in dit geval ook het plaatsen van afluisterapparatuur in de ruimten waar sekswerkers verblijven als er geen klanten zijn.

³³ Zie voor een uitgebreide beschrijving van de bevindingen van de Rode Draad in 2011: *Sekswerk in 2011. Trendrapport* (2012), Amsterdam: Rode Draad. In 2011 deden 185 sekswerkers een beroep op de helpdesk (via mail, telefoon of een bezoek). Vaak hadden zij meerdere vragen of klachten en was er verschillende keren contact.

- De vrouw moest voor de opting-in een blanco formulier ondertekenen (2008; 2009)
- De exploitant van een escortbureau wil de prostituees mee laten betalen aan zijn opting-in boekhouding (2009)
- Het jaaroverzicht klopt niet (2009)
- De exploitant houdt een percentage van de fooien van de klant voor de sekswerker in (2011)
- Gebrekkige afrekening (2011)
- Exploitant steekt het geld dat hij voor de belastingbetaling van de vrouw reserveert in eigen zak. Hij draagt wel af, maar te weinig (2011). Een vrouw:

“Ik heb het gevoel dat ik nergens meer kan werken zonder uitgebuit te worden. Het lijkt net alsof al die tenten dezelfde boekhouder hebben of zo. De houden zogenaamd belasting voor je in terwijl ze ons deel van het geld in eigen zak douwen. Als je om een echt loonstrokkje vraagt geven ze er eentje waar een ander adres en naam van bedrijf op staat en waar wat anders qua getallen op staat en zogenaamde onkostenvergoeding. Ze zeggen dat als het je niet bevalt je maar elders moet gaan werken. Wat moet ik nou.”

- Een exploitant van een escort bureau dreigt naaktfoto's van de betrokken vrouw op internet te zetten bij klachten over de afrekening. Twee andere vrouwen in hetzelfde bedrijf hebben hetzelfde probleem; twee vrouwen durven niets te zeggen (2011).

(Valse) voorlichting

- De exploitant heeft de vrouw verteld dat als ze niet meedeelde aan de opting-in, de belasting al haar verdiende geld (van januari tot juli) zou terugvorderen (2008)
- Een sollicitante in een bedrijf waar met opting-in wordt gewerkt, krijgt te horen dat er ziektegeld van haar verdiensten wordt afgetrokken, voor het geval zij ziek wordt (2009)
- De exploitant belooft de vrouwen dat ze voor de belasting anoniem kunnen blijven (2009)
- Exploitant verspreidt desinformatie (2011)

Boetes

- Een vrouw heeft zelf met een klant afgesproken. Dat mocht niet, 'dat was stelen van de zaak'. Ze moest daar een flinke boete voor betalen. (21.000 euro). De eigenaar van de club had de banden van haar auto kapot gesneden. Ze kreeg geen bonnen, geen jaaroverzicht en kreeg het geld voor de champagne niet (2009)
- Boetes moeten betalen (2011)

Privacy

- De exploitant heeft af luisterapparatuur geplaatst in de werkruimtes of de ruimte waar de sekswerkers verblijven als er geen klanten zijn (2011)
- De eigenaar van een webcam bedrijf heeft zonder toestemming van de vrouw filmmateriaal op internet geplaatst

Verdiensten

- Een vrouw zegt dat ze gestopt is met opting in: “Ik hield er niet genoeg aan over en ben thuis gaan werken” (2009).

Veldwerk en bedrijvenbezoeken

De vrouwen die de Rode Draad tijdens het veldwerk spraken waren over het algemeen positiever over opting-in dan de vrouwen die de informatietelefoon belden. Een vrouw wijst bijvoorbeeld op de voordelen van de vaste 20% aftrekregeling: in het verleden was er verschil met de aftrekposten tussen Amsterdam en den Haag, nu is dat voor iedereen hetzelfde (2011). Een ander zegt dat het opting-in systeem natuurlijk even wennen was, maar nu maakt het haar niet zoveel meer uit (2011). Een ander vindt het vooral gemakkelijk (2011).

Dat meer vrouwen tijdens het veldwerk tevreden zijn over opting-in is verklaarbaar. Degenen die beliden of mailden naar De Rode Draad hadden een probleem ondervonden en dat was niet per definitie zo met de vrouwen die tijdens het veldwerk werden bereikt. Ten tweede was tijdens het veldwerk de exploitant meestal aanwezig of binnen gehooraafstand bij de gesprekken. In dat geval leggen niet alle vrouwen hun klachten op tafel. Dat de aanwezigheid van de exploitant de antwoorden van de sekswerkers mogelijk beïnvloed wordt ook opgemerkt door Elise Ketelaars in haar onderzoek.

Opmerkelijk is ook dat de focus bijna uitsluitend lijkt te zijn gericht op vrouwelijke sekswerkers. Volgens een mannelijke respondent is er niet één mannelijke sekswerker die aan opting-in doet of belasting betaalt over zijn verdiensten als sekswerker (2010).³⁴

Zelfstandigheid

Wanneer bedrijven menulijsten hanteren of op een website adverteren dat bijvoorbeeld zoenen altijd is toegestaan, duidt dit op weinig vrijheid van sekswerkers om handelingen te weigeren. Voor escortbureaus geldt bijna per definitie dat een sekswerker moeilijk rechtsomkeerd kan maken als hij/zij bij een klant arriveert. Bovendien hebben veel escortbureaus de neiging afspraken over handelingen in naam van de escort te voeren.³⁵

Vrouwen vertellen over een bedrijf waar de exploitant een auto liet posten voor het adres van een vrouw die zich ziek had gemeld om te controleren of ze echt ziek was (2011).

Administratie

Het op papier zetten van afspraken lijkt niet of nauwelijks te gebeuren. Er is geen geval bekend waar dit inderdaad gebeurde.

In sommige gevallen hebben vrouwen al maandenlang geen bonnen gekregen of moeten zij betalen voor bonnen.

Voorlichting

Een vrouw vertelt dat zij door de exploitant was gewaarschuwd om niet met Kerasos in zee te gaan, de Belastingdienst zou het haar dan erg moeilijk maken. Ze had daarom tegen wil en dank voor de opting-in regeling gekozen.

Privacy

In het kader van de opting-in mogen geen adressen worden gegeven van de bedrijven waar de vrouw heeft gewerkt. Ingeval een prostituee een uitkering aanvraagt verstrekt het UWV echter regelmatig de adressen van vermeende werkgevers aan gerechtsdeurwaarders en gemeentelijke diensten. Dit leidt soms tot een onterecht loonbeslag.

Toegang tot financiële dienstverlening

Het is bekend dat sekswerkers geen of slecht toegang hebben tot de financiële dienstverlening, bijvoorbeeld het openen van een zakelijke rekening of het verkrijgen van een hypotheek. Dit probleem wordt niet opgelost met opting-in. Een vrouw zegt bijvoorbeeld dat het belastingverhaal aan hen was voorgespiegeld als gouden bergen, maar ze is nu bezig met een huis te kopen en ze heeft dan wel een loonstrook maar geen contract en kan op deze manier niets met die hele opting-in regeling (2011). Een andere vrouw die al een jaar met opting-in werkt betwijfelt of ze zo een hypotheek kan krijgen (2011). Een derde vrouw is positief over Kerasos, ze kent iemand uit Breda die via Kerasos een hypotheek heeft kunnen krijgen (2011).

³⁴ Dit klopt niet helemaal. In Amsterdam bestaat bijvoorbeeld een jongensclub die met opting-in werkt.

³⁵ Zie de interviews met exploitanten van escortbureaus in Bakker en Van der Weide (2013).

Twee vrouwen melden bij de helpdesk dat de afrekening van de opting-in en de BTW-boekhouding bij een makelaar niet voldoende garantie boden om een huis te huren. Tijdens het veldwerk komt eenzelfde klacht naar voren (2011).

Exploitanten over opting-in

Exploitanten hebben gemengde gevoelens over de opting-in. Zo stelt een exploitant opting-in dat volgens de vrouwen opting-in geen verbetering is geweest. Hij overweegt om te gaan kijken of Kerasos niet een betere optie is voor de vrouwen (2010). Een andere exploitant meldt dat het niet mee valt om vrouwen te vinden. Ze komen wel, maar zodra hij de opting-in regeling uitlegt, haken ze af (2011). Een derde exploitant stelt dat de opting-in voor hem alleen maar een heleboel administratief werk betekent in de avond uren. Hij denkt dat de belastingdienst gegevens van de werkende vrouwen doorgeeft, want hij krijgt brieven van incassobureau's op de club voor de vrouwen. Er is niet veel verbeterd sinds 2007 (2010). Een andere exploitante zegt dat de opting-in regeling veel vrouwen heeft weggejaagd, bijvoorbeeld naar Duitsland en België. Maar nadat de tentakels van de Belastingdienst tot in België bleken te reiken, kwamen er ook wel weer vrouwen terug (2012).

Onderzoek prostitutiebeleid Nederland

In deze paragraaf beschrijven wij enkele ervaringen uit het vergelijkend onderzoek van Wagenaar et al. naar het prostitutiebeleid in Nederland en Oostenrijk (2013). In het kader van het onderzoek werden interviews gehouden met sekswerkers, bedrijven bezocht en hield een sekswerker een dagboek bij van haar ervaringen in de verschillende bedrijven waar zij werkte.

Tijdens de periode van het onderzoek werkte de dagboekschrijfster in verschillende bedrijven door het hele land heen. In geen enkel bedrijf werden niet een of meerdere voorwaarden geschonden. In één bedrijf, bijvoorbeeld, wil een vrouw niet tegen de afspraken de hele zaak schoonmaken, krijgen vrouwen cash geld terug en krijgen ze horen dat de exploitant dit niet wil verlonen. Extra vrij mag alleen na overleg met de exploitant. Een andere vrouw merkt op

“Vragen om zaken op papier te zetten is hetzelfde als gebukt in de deuropening gaan staan om de schop naar buiten te ontvangen.”

De vrouw is ontslagen.

In een tweede bedrijf (met vier vestigingen) wordt een vrouw die met de auto komt geacht toch te drinken met de klanten. Een keer per maand is het verplicht een weekend te werken. Er is geen vrije kledingkeuze. Vrouwen mogen pas extra's vragen als de klant haar voor een uur heeft geboekt. Daarna wordt er van extra's ook een afdracht aan de exploitant verwacht. Bovendien wordt niet al het geld verloond: soms krijgt de een wat meer zwart, soms de ander.

In een derde bedrijf heeft een vrouw die daar komt werken al een klant voordat de papieren in orde zijn. Vrouwen mogen niet zelf bepalen wanneer en wat zij eten en ook hier worden niet alle verdiensten opgegeven.

In een van de bedrijven die tijdens het onderzoek vaak bezocht werden, deed men niet mee aan de opting-in. In het andere maakte de exploitant afspraken voor de vrouwen, bepaalde de exploitant de prijzen en werden niet alle verdiensten opgegeven.

In niet een van de bedrijven die werden bezocht of waar de dagboekschrijfster werkte, werden de werkelijke bedragen aan de belastingdienst doorgegeven.

Over de verdiensten merkt een van de respondenten op dat ze volgens de opting-in maar 40 euro per klant overhoudt. Zij vindt dat haar verdiensten door de opting-in omlaag zijn gegaan. Nog twee andere vrouwen hebben dezelfde klacht. Een andere vrouw zegt:

“Ik weet honderd procent zeker dat de exploitant het geld voor de belasting in eigen zak steekt.”

Slechts één vrouw vindt dat weliswaar de verdiensten lager zijn, maar de opting-in minder rompslomp geeft.

Een vrouw die officieel nog via de opting-in werkt maar haar geld verdient in het illegale circuit zegt over het bedrijf waar ze werkt dat daar sinds de opting geen klant meer komt.

Conclusies

Het onderzoek concludeert dat het nog steeds slecht gesteld is met de arbeidsverhouding en rechtspositie in de vergunde sector:³⁶

- Het merendeel van de sekswerkers verklaarde dat ze klanten kunnen weigeren. Een groot deel verklaarde echter dat het weigeren van seksuele handelingen veel moeilijker ligt. Zij werden vaak onder druk gezet om onveilige orale seks toe te staan;
- De meeste clubs houden de helft van de inkomsten van de sekswerker in. Het is doorgaans volstrekt onduidelijk hoe de eigenaar het percentage dat naar de belasting gaat vaststelt en welk deel naar de sekswerker gaat. Drie van de Nederlandse geïnterviewden verklaarden dat er sprake was van belastingfraude op hun kosten. Vrijwil niemand ontving een (btw-) factuur van de eigenaar. De verdeling van inkomsten tussen eigenaar en sekswerker is schimmig;
- Verschillende bedrijven maken gebruik van surveillancecamera's en verborgen microfoons, niet alleen voor de veiligheid, maar ook voor controle van de sekswerkers;
- Sommige bedrijven hanteren kleding voorschriften;
- Sekswerkers worden niet vaak aangemoedigd alcohol te consumeren met de klant.

Prostitutie Informatie Centrum (P.I.C.)

Na de invoering in 2008 werd de eerste twee jaar een meldpunt voor vragen en klachten ingericht bij het PIC in Amsterdam ([www. pic-amsterdam.com](http://www.pic-amsterdam.com)). Hoewel het meldpunt niet meer bestaat, komen er nog steeds vragen binnen. Hieruit blijkt dat er algemene onwetendheid is omtrent belasting betalen onder een grote groep sekswerkers. Dit maakt hen kwetsbaar voor malafide administratiekantoren en fouten in de administratie. Er is grote behoefte aan heldere informatie. Tegelijk bestaat er ook een grote onwetendheid bij de Belastingtelefoon en mensen werkzaam bij de Belastingdienst die zich niet specifiek met de seksbranche bezighouden. Sekswerkers en anderen die bij de branche betrokken zijn weten in principe niet bij wie ze moeten zijn, maar bij de Belastingtelefoon en aan de balie op een willekeurig kantoor weten ze dat ook niet (2014).

Overige

Hieronder komen een aantal punten aan de orde die in meer of mindere mate samenhangen met de opting-in regeling.

Wachttijd onbetaald

Een van de problemen bij de opting-in is dat alleen de seksuele handelingen met klanten in de betaling zijn opgenomen. De wachttijd op klanten blijft onbetaald, net als de tijd die de sekswerker besteedt aan animeren, de conversatie met klanten en/of het scheppen van een gezellige sfeer in de zaak. Dit doet geen recht aan de verschillende kanten van een prostitutie contact: klanten worden gereduceerd tot uitsluitend consumenten van een of meer seksuele handelingen en sekswerkers tot mensen die alleen voor het verrichten van seksuele handelingen waard zijn betaald te worden. Dit

³⁶ Wagenaar c.s (2013), p. 24.

heeft een aantal gevolgen. Omdat sekswerkers niet voor hun aanwezigheid worden betaald, hebben zij er geen belang bij veel aanwezig te zijn. Het resultaat is dat klanten die op zoek zijn naar gezelligheid en meerdere vrouwen willen ontmoeten, wegblijven. Als oplossing zou bijvoorbeeld gedacht kunnen worden aan een combinatie van loondienst voor de aanwezigheid en zelfstandigheid (ZZP) voor het seksuele contact met de klant.

Prijs/kwaliteitverhouding en percentage regeling

Hoewel het geen voorwaarde voor de opting-in is dat de sekswerker automatisch 50% van haar verdiensten afdraagt aan de exploitant, wordt dit wel gesuggereerd doordat alle voorbeelden die in de voorlichtingsfolders van de belasting worden gegeven uitgaan van de oude 50/50 regeling.³⁷ Er wordt geen uitleg gegeven over de gronden waarop dit is gebaseerd. Dit is niet alleen opmerkelijk omdat de belastingdienst hiermee de voor 2000 in de sector gebruikelijke percentageregeling legitimeert. Het is ook opmerkelijk omdat daarmee elke prijs-kwaliteitverhouding buiten beeld wordt gelaten, d.w.z. de verhouding tussen de afdracht van de sekswerker aan de exploitant en de kwaliteit van de voorzieningen die deze biedt (bemiddeling, kwaliteit kamers, schoonmaak enz.). Dit zou een van de factoren kunnen zijn die aanzetten tot leegloop van de vergunde sector. Ter vergelijking: een goed gefaciliteerde kamer (inclusief helder beddengoed en schoonmaak) bij van der Valk is 80 euro per 24 uur.

Ontbreken van sociale zekerheid

Het ontbreken van sociale zekerheid is een van de risico's van zelfstandig ondernemerschap. Echter, de opting-in biedt nu juist niet de voordelen van zelfstandig ondernemerschap. Bovendien is het voor prostituees (nog steeds) onmogelijk een ziekte en arbeidsongeschiktheidsverzekering af te sluiten. De opting-inner loopt dus de risico's van een zzp'er, maar zonder de voordelen en de mogelijkheden van het zzp'erschap.

6. Samenvatting en conclusies

Sekswerkers geven een aantal duidelijke voordelen van de opting-in aan. De belangrijkste zijn dat zij zelf geen administratie hoeven bij te houden en er van uit mogen gaan dat het "met de belasting in orde is". Op grond van de beschreven ervaringen is het echter de vraag of zij van dit laatste zonder meer uit kunnen gaan. Als één van de voordelen van opting-in wordt gesteld dat de vrouwen geen boekhouder meer nodig zouden hebben. Een opting-inner hoeft inderdaad geen dagadministratie bij te houden (noch van de inkomsten, noch van de uitgaven voor beroepskosten, noch zelf belasting af te dragen. Maar er is wel degelijk sprake van een boekhouding over het deel van de omzet van de sekswerker. In de praktijk wordt deze vaak verzorgd wordt door de boekhouder van de exploitant.

De meeste vrouwen blijken slecht op de hoogte te zijn van hun arbeidsrechten en zijn veelal onbekend met de voorwaarden waar de exploitant aan moet voldoen. Dit geldt niet voor de vrouwen die werken via de coöperatie Kerasos. Zij zijn aanmerkelijk beter op de hoogte van hun rechten en ook aanmerkelijk kritischer over opting-in.

Het aan de opting-in verbonden voorwaarden pakket beoogt de zelfstandigheid van sekswerkers te waarborgen. Het is de vraag in hoeverre hier in de praktijk inderdaad (in overwegende mate) sprake van is. Op basis van de interviews, de klachten bij de Rode Draad en de ervaringen bij het veldwerk en bedrijfsbezoeken kan op zijn minst geconcludeerd worden dat het met regelmaat voorkomt dat exploitanten zich niet aan de voorwaarden houden. Sekswerkers worden (nog steeds) gedwongen zaken te accepteren die volgens het voorwaardenpakket verboden zijn, zoals kleding- en andere voorschriften, seks zonder condoom, oneigenlijke werkzaamheden, enz. Afspraken worden niet schriftelijk vastgelegd, er worden geen of geen correcte schriftelijke overzichten gegeven van de

³⁷ Zie "Belastingen. Hoe werkt dat in de relax branche", p.9.

verdiensten en inhoudingen. In sommige gevallen moeten vrouwen betalen om de overzichten ('bonnen') te krijgen waar zij recht op hebben.

Op zich is dit geen verrassing. Meer opmerkelijk is dat opting-in – een systeem dat gebaseerd is op de afwezigheid van een gezagsverhouding – zonder een sluitend systeem van handhaving van toepassing is verklaard op een sector waarin de belastingdienst constateert dat er vrijwel altijd feitelijk sprake is van een gezagsverhouding en waarvan bekend is dat misbruik van gezag aan de orde van de dag is.

Een andere factor die zelfstandigheid onder druk zet is de percentage regeling. Doordat een percentage wordt gerekend per dienstverlening, wordt betrokkenheid van de exploitant bij de dienstverlening in de hand gewerkt: hoe hoger de dagomzet van de prostituee, hoe hoger de dagomzet van de exploitant.

Regelmatig lijkt sprake te zijn van schijnzelfstandigheid: feitelijk is er sprake van een gezagsverhouding, dus werkgeverschap, echter zonder de bijbehorende werkgeversverplichtingen.

Uit de folders van de belastingdienst kan afgeleid worden dat indien de exploitant zich niet aan het voorwaardenpakket houdt sprake is van een loondienstverhouding:

Een belangrijke vraag voor de Belastingdienst is: Zijn sekswerkers werknemers? Bent u dus werkgever? Loondienst is wel de normale situatie [...] Als u een overeenkomst sluit met de belastingdienst én voldoet aan de voorwaarden die daarbij horen zijn de sekswerkers volgens de Belastingdienst en de uww niet bij u in loondienst [...] De Belastingdienst zal blijven controleren of u zich ook echt aan de voorwaarden houdt.³⁸

In de praktijk blijkt van controle op de naleving van de voorwaarden weinig sprake te zijn. Noch de belastingdienst, noch de UWV, noch de arbeidsinspectie, noch gemeenten in het kader van het vergunningstelsel lijken dit tot hun verantwoordelijkheid te rekenen. Opting-in staat of valt met een goede handhaving met bijbehorende sancties. Er zijn ons geen recente situaties bekend waarin exploitanten bij niet-naleving alsnog zijn aangeslagen voor loondienst.

Daarmee lijkt de opting-in op dit moment meer het belang van de exploitanten (wel gezag, geen werkgeversverplichtingen) en de belastingdienst (vergroten van de belastingopbrengsten uit prostitutie) te dienen dan dat van de prostituees.

Een ander, zowel principieel als praktisch, probleem is het gebrek aan keuzemogelijkheden voor de sekswerker. In (vrijwel) elke sector hebben mensen zelf de keuze of ze in loondienst, als zzp'er of via opting-in willen werken. In de prostitutie niet. De exploitant kiest voor loondienst of opting-in. De prostituee heeft hier niets over te zeggen. Dit probleem wordt versterkt door het maximum vergunningenstelsel en de daaruit voortvloeiende gesloten markt en monopolie positie van exploitanten, in combinatie met de sterke afname van het aantal legale, d.w.z. vergunde, werkplekken.³⁹ Vrijwel de enige mogelijkheid om legaal als zzp'er te werken is de raamprostitutie. Door het gesloten vergunningenstelsel en de afname van het aantal werkplekken is echter ook daar

³⁸ *Informatiemap Prostitutiebranche* (informatie voor exploitanten), p. 1.

³⁹ Sinds 2000 is het aantal clubs aanzienlijk afgenomen. In 2000 werd het aantal (privé) clubs op 800 geschat (Venicz et al. 2000). In november 2010 waren er volgens de VER nog 360-370 clubs over (Wagenaar et al. 2013). Ook het aantal ramen is aanzienlijk gedaald. Sommige steden sloten een deel van de ramen, zoals Amsterdam, Den Haag, Groningen, Arnhem en Alkmaar, andere steden sloten de gehele raamprostitutie, zoals Rotterdam. In 1999 waren er 2096 ramen, in 2009 waren er hier nog 1466 van over (Wagenaar et al. 2013). Ook de meeste tippelzones werden de afgelopen jaren gesloten (Rotterdam, Den Haag, Amsterdam, Eindhoven en Arnhem). Tippelzones bestaan nog in Groningen, Nijmegen en Utrecht. Deze trend gaat vooralsnog door. Veel van deze maatregelen vonden plaats in het kader van bestrijding van mensenhandel. Tegelijk met het afnemen van het aantal legale werkplekken neemt de druk op sekswerkers om in de vergunde sector te werken toe.

sprake van monopolieposities en staan de raamprijzen niet in verhouding tot de geleverde diensten. Vrijwel alle gemeenten verbieden formeel of feitelijk zelfstandig thuiswerk, hetzij via de APV hetzij via bestemmingsplannen.

Beide ontwikkelingen gaan ten koste van de mogelijkheden voor sekswerkers om zelfstandig én legaal te werken. Dit ondergraaft in ernstige mate een van de belangrijke doelstellingen van de opheffing van het bordeelverbod: verbetering van de positie van prostituees. Het leidt er bovendien toe dat een aanzienlijk deel van de sekswerkers er de voorkeur aan geeft buiten het vergunde circuit te werken, hetgeen ten koste gaat van de andere hoofddoelstellingen van de opheffing van het bordeelverbod: regulering van de sector en tegengaan van misstanden.

De overheid heeft zich van meet af aan op het standpunt gesteld dat de arbeidsovereenkomst tussen sekswerker en bedrijf een privaatrechtelijke aangelegenheid is. Hoewel dit *de jure* juist is, gaat dit standpunt voorbij aan de maatschappelijke werkelijkheid waarin sekswerkers nog steeds een zeer zwakke positie innemen en ook geen beroep kunnen doen op collectieve belangenbehartiging.⁴⁰ Dit standpunt wordt bevestigd door de ervaring van sekswerkers dat gemeenten bij klachten over niet-naleving van het voorwaardenpakket stellen dat dit geen aangelegenheid is die hen aangaat. Tegelijkertijd stellen gemeenten in het kader van het vergunningstelsel vergaande eisen aan de exploitant. Zo kan het dus voorkomen dat wel gecontroleerd wordt of de wc's schoon zijn, maar niet of de exploitant de bij hem werkzame sekswerkers dwingt tot handelingen die zij niet willen of fraude pleegt met de belastingafdrachten van de sekswerker.

Aanbevelingen

1. Verbetering van de voorlichting aan sekswerkers over hun arbeidspositie en de voorwaarden waaraan exploitanten moeten voldoen indien zij werken met opting-in. Voorlichting dient niet overgelaten te worden aan de exploitanten. De overheid dient hier een actieve rol in te spelen, onder meer door middel van schriftelijk voorlichtingmateriaal in verschillende talen en door de inrichting van een informatie en -meldpunt waar sekswerkers, desgewenst anoniem,⁴¹ terecht kunnen met vragen en klachten over de naleving van het voorwaardenpakket.
2. Verbetering van de handhaving resp. controle op de naleving van het voorwaardenpakket. Dit is een taak van de belastingdienst. Of sprake is van opting-in of loondienst dient bepaald te worden aan de hand van de feitelijke omstandigheden, zoals dat ook in andere sectoren gebeurt. Houdt de exploitant zich niet aan het voorwaardenpakket en wordt voldaan aan de voorwaarden voor loondienst (gezagsverhouding, persoonlijke arbeid, tegen betaling), dan dient loondienst te worden aangenomen.
3. Naleving van het voorwaardenpakket bij opting-in opnemen als voorwaarde in het gemeentelijke vergunningstelsel. Indien de voorwaarden niet worden nageleefd kan dit tot een waarschuwing, boete of in het ergste geval tot sluiting van het bedrijf leiden.
4. Rekenvoorbeelden in het voorlichtingsmateriaal van de belastingdienst dienen er niet van uit te gaan dat de sekswerker standaard 50% van haar (of zijn) verdiensten afdraagt aan de exploitant, waarmee gesuggereerd wordt dat dit onderdeel vormt van het voorwaardenpakket. Het percentage dat wordt afgedragen aan de exploitant dient per situatie te worden afgesproken en in verhouding te staan tot de geboden voorzieningen.

⁴⁰ Wagenaar et al., p. 23; p. 28-29.

⁴¹ Voor sekswerkers kan het riskant zijn een klacht in te dienen wanneer er niet zeker van kunnen zijn dat deze desgewenst anoniem wordt afgehandeld. Door het maximumstelsel zijn de legale werkplekken immers zeer schaars. Zoals dit rapport ook laat zien, brengt klagen het risico met zich mee de schaarse werkplek te verliezen.

5. Afschaffing van de verplichte toepassing van opting-in in de besloten prostitutie. Aan exploitanten én prostituees dient de keuze geboden te worden of zij in loondienst, via opting-in of als zzp'er willen werken.⁴² Welke arbeidsverhouding van toepassing is dient te worden bepaald op grond van de feitelijke omstandigheden in plaats van (schijn) aannames.
6. Toevoegen van een alinea aan de toelichting op Artikel 3 punt I AmvB Wrp (p. 8). Oorspronkelijke tekst: "In onderdeel I van het eerste lid is bepaald dat een exploitant inzicht moet geven in de voorwaarden waaronder een prostituee voor of bij hem werkzaam is. Daar waar het gaat om waarborgen die gelden bij het verrichten van werkzaamheden in de prostitutie is het uitgangspunt waaraan een exploitant dient te voldoen het vigerende wettelijke kader, zoals de Arbeidsomstandighedenwet [schrappen: de Arbeidstijdenwet, de wet Minimumloon en minimumvakantiebijslag] ". Toevoegen: *"Bij loondienst is de Arbeidstijdenwet van kracht, evenals de wet Minimumloon en Minimumvakantiebijslag. Bij prostituees die werkzaam zijn via opting-in dient de arbeidsrelatie te voldoen aan het Voorwaardenpakket. Binnen seksinrichtingen waarin prostituees als zelfstandige werkzaam zijn, dient de exploitant aan de van toepassing zijnde fiscale verplichtingen te voldoen zoals het verstrekken van BTW-facturen."*

Tenslotte:

Wij willen nogmaals benadrukken dat dit rapport niet pretendeert een volledige en representatieve weergave te geven van de stand van zaken. Daarvoor is een gedegen onderzoek nodig. De gesignaleerde problemen geven ons inziens echter meer dan voldoende reden voor het uitvoeren van een serieuze en onafhankelijke evaluatie van de opting-in regeling.

⁴² Ook zouden werkzaamheden eventueel gesplitst kunnen worden in animeren (loondienst of opting-in) en het verlenen van seksuele diensten (zzp). In geval van arbeid als zzp'er betaalt de prostituee de exploitant voor de faciliteiten die hij verleent (huur kamer, schoonmaak, etc.) vergelijkbaar met de raamprostitutie.

Literatuur

Anne Bakker, A. en L. van der Weide (2013). *Van lichte zeden. Positieve verhalen en achtergronden uit de wereld van de betaalde liefde*. Uitgeversmaatschappij Ad. Donker B.V

Belastingdienst, *Belastingen. Hoe werkt dat in de relax branche*, informatie voor sekswerkers. Z.j. z.pl., vermoedelijk uit 2008.

Belastingdienst, *Informatiemap Prostitutiebranche*, informatie voor exploitanten. Z.j.zpl., vermoedelijk 2008.

Daalder, A. (2002). *Het bordeelverbod opgeheven; prostitutie in 2000-2001*. Den Haag: WODC Ministerie van Justitie/ Boom Juridische uitgevers.

De Rode Draad (2012). *Sekswerk in 2011. Trendrapport*. Amsterdam: Stichting De Rode Draad

Ketelaars, E. (2013). *Opting-in en onderhandelend bestuur. De arbeidspositie van sekswerkers na de opheffing van het bordeelverbod*. Utrecht (ongepubliceerd).

Venicz, L. en I. Vanwesenbeeck (2000). *Er gaat iets veranderen in de prostitutie ... De sociale positie en het psychosociaal welzijn van prostituees in prostitutiebedrijven voorafgaand aan de opheffing van het bordeelverbod*. Utrecht/Den Haag: NISSO, WODC/Ministerie van Justitie.

Wagenaar, H., S. Altink en H. Amesberger (2013). *Complexiteit en uitdagingen van prostitutiebeleid. Internationaal vergelijkend onderzoek naar prostitutiebeleid in Nederland en Oostenrijk*. Den Haag: Platform 31.

Wagenaar, H., S. Altink en H. Amesberger (2013). *Final report of the International Comparative Study of Prostitution Policy: Austria and the Netherlands*. Den Haag: Platform 31.

Zuidema R., M.C.M. Aerts en K. Boonstra K (2006). *Arbeidsrecht voor prostitutes?* Amsterdam: Hugo Sinzheimer Instituut.

Bijlage: Uitzondering op fictieve dienstbetrekking sekswerkers

Uit: Uitzondering op fictieve dienstbetrekking sekswerkers. Directoraat-Generaal voor Fiscale Zaken, Directie Directe Belastingen Besluit van 10 december 2008, nr. DB2008/675, Stcrt. nr. 252

Artikel 2b Uitzondering op fictieve dienstbetrekking sekswerkers

1. Voor de toepassing van dit artikel wordt verstaan onder exploitant: degene op wie de verplichting rust het loon van de sekswerker te betalen.
2. De arbeidsverhouding van degene die als sekswerker persoonlijk arbeid verricht, wordt niet als dienstbetrekking beschouwd, indien aan de volgende voorwaarden wordt voldaan:
 - a. met betrekking tot de arbeidsverhouding van de sekswerker wordt voldaan aan de in het derde lid bedoelde voorwaarden;
 - b. met betrekking tot de inkomsten van de sekswerker wordt voldaan aan de in het vierde lid bedoelde voorwaarden;
 - c. de exploitant leeft de bepalingen van de Wet bescherming persoonsgegevens alsmede artikel 67 van de Algemene wet inzake rijksbelastingen na;
 - d. artikel 2g van het besluit wordt toegepast;
 - e. de exploitant verstrekt het voorlichtingsmateriaal van de Belastingdienst over de arbeidsverhouding van degene die als sekswerker persoonlijk arbeid verricht, aan de sekswerker;
 - f. de exploitant heeft met de sekswerker een schriftelijke overeenkomst gesloten waarin wordt verklaard dat aan de onderdelen a tot en met e zal worden voldaan;
 - g. de exploitant voldoet met betrekking tot al zijn arbeidsverhoudingen met degenen die als sekswerker persoonlijk arbeid verrichten, aan de onderdelen a tot en met f;
 - h. de exploitant draagt, binnen de geldende betalingstermijnen, de verschuldigde loonbelasting, premie volksverzekeringen, omzetbelasting en inkomensafhankelijke bijdrage Zorgverzekeringswet af en leeft hoofdstuk 7 na;
 - i. de administratie van de exploitant is duidelijk en inzichtelijk en de exploitant voldoet aan artikel 52 van de Algemene wet rijksbelastingen;
 - j. de exploitant heeft een vergunning voor het bedrijfsmatig geven van gelegenheid tot het verrichten van seksuele handelingen met of voor een derde tegen betaling indien dat vereist is op grond van de daarvoor geldende regels;
 - k. de exploitant is met de Belastingdienst schriftelijk overeengekomen dat hij zal voldoen aan de voorwaarden in dit lid.

3. De in het tweede lid, onderdeel a, bedoelde voorwaarden met betrekking tot de arbeidsverhouding van de sekswerker zijn dat:

- a. de sekswerker werkzaamheden kan weigeren en de eigen werktijden bepaalt;
- b. de sekswerker vrij is in de kledingkeuze, mits de gekozen kleding gangbaar is in de branche;
- c. de sekswerker mag weigeren om alcohol te drinken, en
- d. de sekswerker vrij is in de keuze van een medische begeleider.

4. De in het tweede lid, onderdeel b, bedoelde voorwaarden met betrekking tot de inkomsten van de sekswerker zijn dat:

- a. de afspraken met betrekking tot de inkomsten schriftelijk zijn vastgelegd en worden nageleefd, en door de werkgever bij de administratie worden bewaard;
- b. de exploitant bij iedere uitbetaling van inkomsten een overzicht aan de sekswerker verstrekt en aan het eind van het jaar een jaaroverzicht van de inkomsten verstrekt;
- c. de inkomsten direct opeisbaar zijn;
- d. de exploitant de sekswerker geen boeten volgens een boetesysteem of vergelijkbaar systeem in rekening brengt, en
- e. de vergoeding voor extra werkzaamheden, die niet vooraf zijn overeengekomen met een cliënt, volledig toekomt aan de sekswerker.

5. Voor de toepassing van dit artikel wordt onder inkomsten van de sekswerker verstaan al hetgeen door de sekswerker uit de arbeidsverhouding met de exploitant wordt genoten.